

Frågor rörande avdrag för nedsatt skatteförmåga

Av förste taxeringsinspektören Harry Salomon

Avdraget för nedsatt skatteförmåga är konstruerat som ett komplement till ortsavdraget. Bestämmelserna härom återfinnas i kommunalskattelagens 50 § under rubriken "Beskattningsbar inkomst". Om ortsavdraget i princip får anses motsvara ett mot existensminimum svarande schablonbelopp, som inte konstituerar någon som helst skatteförmåga, och som är fastlåst till fixerade belopp, så erbjuder avdraget för nedsatt skatteförmåga en möjlighet att efter fri prövning komplettera ortsavdraget med ett särskilt avdrag för sådana levnadskostnader för vilka på grund av 20 § KL avdrag i annan form inte kan medgivas.

För att komma i åtnjutande av avdrag för nedsatt skatteförmåga krävs att vissa omständigheter av ömmande natur äro för handen. De närmare bestämmelserna härom äro mer eller mindre allmänt hållna, och avdrag skall medgivas efter beskattningsnämndernas beprövande. Det ligger i sakens natur, att vid tillämpning av bestämmelserna fältet är fritt för skiftande tolkningar. Då avdraget för nedsatt skatteförmåga är ett socialt avdrag skiljer det sig systematiskt från avdraget i förvärvskälla. En av känslöskäl betingad välvillig inställning kan ofta fälla utslaget. En välvillig bedömning i beskattningsnämnderna och från taxeringsintendentens sida torde också vara anledningen till att det är ett så förhållandevis ringa antal ärenden av detta slag som förs upp i skattedomstolarna. Av-

dragets sociala natur understrykes också av de i samma lagrum intagna exklusiva reglerna angående särskild framställning av skattskyldig, innebärande att dylik framställning får göras senast den 30 juni året näst efter taxeringsåret. (*Besvär* av skattskyldig i sådan fråga skall dock ha inkommit senast den 15 augusti under taxeringsåret.)

Avdraget är maximerat till 3.000 kr. Avdragsbelopp över 2.000 kr. torde dock endast i undantagsfall böra ifrågakomma.

Grundförutsättningarna för avdrag

Ur lagbestämmelserna i 50 § KL torde tre betydelsefulla regler kunna urskiljas, vilka förf. tillåter sig kalla huvudregel, specialregel I och specialregel II.

Huvudregeln: Avdrag må medgivas under förutsättning att den skattskyldiges skatteförmåga under *beskattningsåret* varit *väsentligen* nedsatt till följd av kostnader föranledda av:

- a) *långvarig* sjukdom,
- b) olyckshändelse,
- c) ålderdom,
- d) underhåll av *andra* närstående än barn, för vilka den *skattskyldige* äger uppbära allmänt barnbidrag,
- e) annan *därmed* jämförlig omständighet.

Specialregel I: Enahanda avdrag må medgivas om den skattskyldiges inkomst, minskad med därå belöpande skatt, understigit *existensminimum*, dock endast under förutsättning att den låga in-

komsten berott på antingen:

- a) nedsatt arbetsförmåga,
- b) *långvarig* oförvårdad arbetslöshet,
- c) stor försörjningsbörda,
- d) annan *därmed* jämförlig omständighet.

Specialregel II: Skattskyldig, vars inkomst *helt* eller till *huvudsaklig* del utgjorts av folkpension, skall — därest särskilda omständigheter icke till annat föranleda — anses hava haft nedsatt skatteförmåga samt medgivas avdrag som ovan sagts.

Avdrag kan i det enskilda fallet samtidigt medgivas enligt såväl huvudregeln som någon av specialreglerna. Sådan sammanslagning får emellertid inte förekomma när det gäller avdrag som medges uteslutande enligt specialreglerna. I sistnämnda fall medgives avdrag enligt det alternativ som av de båda är mest förmånligt för den skattskyldige.

Inverkan av inkomstläge och innehav av förmögenhet

1) *Inkomstläge*

Till en början må konstateras att *låg* inkomst (eller skuldbörda) icke i och för sig kan motivera avdrag. Däremot är inkomstens storlek givetvis i sista hand utslagsgivande, nota bene om någon av de omständigheter som förut närmare angivits är för handen.

a) *Vid tillämpning av huvudregeln*

En riktig ståndpunkt måste vara, att bestämma avdraget till belopp, motsvarande de faktiska kostnaderna som medfört att skatteförmågan blivit nedsatt. Det bör understrykas, att skatteförmågan måste ha varit *väsentligt* nedsatt, och att detta varit förhållandet under *beskattningsåret*. Kravet på att de indicierande

omständigheterna skola ha varit för handen under beskattningsåret utesluter alltså att hänsyn t. ex. tages till bättre eller sämre inkomst- eller förmögenhetsförhållanden, stora kostnader för sjukdom eller dyl. som är att hänföra till *annan* tid än beskattningsåret. Vidare torde det väl få anses självklart, ehuru detta måhända inte tillräckligt beaktas av beskattningsnämnderna, att skatteförmågan inte kan anses vara väsentligt nedsatt med mindre än att den skattskyldige fått vidkännas en *ekonomisk* påfrestning av mera onormalt slag. Det är således icke tillräckligt att påvisa sjukdom, ålderdom etc. Av omständigheterna måste också framgå att den skattskyldige verkligen haft någorlunda stora kostnader.

Ha nu kostnaderna kunnat fixeras till visst belopp uppkommer frågan i vilket inkomstläge ett visst kostnadsbelopp skall anses ha medfört väsentligt nedsatt skatteförmåga. En oförutsedd utgift om 500 kr. vid en familjeinkomst av 6.000 kr. kan innebära ett allvarligt problem, medan samma utgift i ett inkomstläge av 20.000 kr. i de flesta fall torde kunna finansieras utan större uppoffringar. Gäller det däremot en dylik utgift om 3.000 kr. torde 20.000 kronors-familjen knappast kunna förväntas bestrida densamma ur sin inkomst utan djupgående konsekvenser för skatteförmågan. Hur reaktionen skulle bli vid en inkomst av 30.000 kr. är mera osäkert. Emellertid är det ingenting som hindrar att avdraget bestämmes till endast en del av kostnadsbeloppet. Avdraget kan härigenom på lämpligt sätt differentieras inom ramen för den övre avdragsgränsen 3.000 kr. Om kostnaderna befinnas uppgå till 4.000 kr. behöver avdraget inte nödvändigtvis bestämmas till högsta möjliga, d. v. s.

3.000 kr. Skälig skattelindring kanske kan ernås med 1.500 kr. i avdrag.

Av det anförda torde framgå, att det i fråga om normalfallen visserligen är möjligt att grovt fixera vissa relationer, men att man i de enskilda fallen är nödgad att göra individuella avvägningar med beaktande av ett flertal olika omständigheter. Absoluta relationer mellan inkomstläge, kostnader och avdrag kan därför icke i vidare mån uppställas.

b) *Vid tillämpning av specialregel I (existensminimum)*

När det gäller avdrag för nedsatt skatteförmåga vid existensminimum innehålla anvisningarna till 50 § KL uttryckliga bestämmelser angående grunderna för beräkning av sådant avdrag. Inledningsvis stadgas sålunda att den skattskyldiges skatteförmåga skall bedömas med hänsyn till bl. a. hans inkomst. Denna inkomst skall sedan jämföras med ett för den skattskyldige fastställt existensminimum, motsvarande vad han kan ha behövt till nödigt underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn. Här bör observeras att existensminimum, som beräknas för helt år, skall jämkas med hänsyn till den tid inkomsten åtnjuts i det fall att den skattskyldige under året börjat i förvärvsarbete eller upphört med sådant arbete. Normalbelopp för existensminimum fastställs centralt för olika delar av riket att tjäna till ledning vid bestämmande av existensminimum i det särskilda fallet. Om den skattskyldige haft lägre eller högre levnadskostnader än normalt skall normalbeloppet i motsvarande mån jämkas.

Avdragsfallen äro följande:

Alt. I: Understiger den skattskyldiges

inkomst det för honom beräknade existensminimibeloppet bör avdrag medgivnas med så stort belopp att beskattningsbar inkomst icke påföres.

Alt. II: Understiger åter den skattskyldiges inkomst minskad med skatten, det för honom beräknade existensminimibeloppet bör avdrag medgivnas med så stort belopp att större skatt inte kommer att uttagas, än att inkomsten, minskad med skatten, uppgår till beloppet av existensminimum.

Förfarandet vid beräkning av avdrag enligt alt. II torde kunna åskådliggöras med följande exempel:

A. <i>Den skattskyldiges bruttointäkter.</i> ¹	
Löneförmåner m. m.	7.040
B. <i>Avgår:</i> nödvändiga utgifter för intäkternas förvärvande. ²	
Resekostnader m. m.	300
C. Jämförelseinkomsten uppgår till	6.740
D. Av lokala skattemyndigheten fastställt existensminimum	6.310
E. Disponibelt belopp för skatt	430

¹ Här medräknas även icke skattepliktiga intäkter, såsom ersättning från sjuk-kassa, sjukpenning vid olycksfall i arbetet eller ersättning på grund av arbetslöshetsförsäkring, *hela* beloppet av åtnjuten livränta, ävensom uppburna underhållsbidrag för barn och bidragsförskott. Däremot medräknas *icke* allmänna barnbidrag och *ej heller* socialhjälp.

² Här upptages t. ex. avgifter, som erlagts för sådan pensionsförsäkring eller sjuk- och olycksfallsförsäkring, som tagits i samband med tjänst, avgifter i samband med tjänsten för egen eller efterlevandes pensionering, kostnader för resor till och från arbetsplatsen m. m. Avdrag får däremot *icke* göras för periodiskt understöd till fränskild hustru, gäldräntor eller för livförsäkringspremier, sjukkasseavgifter, fackföreningsavgifter eller därmed likställda utgifter.

	Tax. till Sis	Tax. till Kis
F. Enligt verkställd taxering beskattningsbar inkomst	1.800	2.200
G. För skatt disponibelt belopp motsvarar en beskattningsbar inkomst av ³	500	600
H. Avdrag för nedsatt skatteförmåga bör medgivas med	1.300	1.600

c) *Vid tillämpning av specialregel II (folkpension)*

I likhet med vad som är fallet i fråga om avdrag vid existensminimum innehålla anvisningarna till 50 § KL fasta regler angående de relationer som skola föreligga mellan folkpension och annan inkomst (sidoinkomst) för att avdrag skall erhållas.

Avdragsfallen äro följande:

Alt. I: Den som för sin försörjning är helt beroende av uppuren folkpension skall medgivas högsta möjliga avdrag.

Här gäller dock den inskränkningen, att om den skattskyldige mot låg avgift vistats å sjukhus eller annan anstalt eller om hans levnadskostnader rönt inverkan av därmed jämförlig omständighet, bör avdraget ifråga jämkas med hänsyn därtill.

Alt. II: Om den skattskyldige utöver folkpensionen åtnjuter annan inkomst, men folkpensionen likväl utgjort *huvudsakliga* delen av hans inkomst, skall han medgivas ett med hänsyn till omständigheterna jämkat avdrag. (Se tabell!)

Alt. III: Därest folkpensionen åter utgör mindre än hälften av den sammanlagda inkomsten, och sidoinkomsten alltså överstiger folkpensionens belopp, bör avdrag medgivas endast i det fall att sådana

³ Enligt s. k. baklängstabell.

omständigheter föreligga som enligt huvudregeln (se ovan) kunna föranleda därtill.

2) *Förmögenhetsinnehav*

a) *Vid tillämpning av huvudregeln*

Man kan fråga sig om inte innehav av förmögenhet över huvud taget bör utgöra hinder för medgivande av avdrag för nedsatt skatteförmåga. I absolut mening representeras ju den skattskyldiges betalningsförmåga av summan av hans inkomst och förmögenhet. Den fråga som skall besvaras är emellertid huruvida och i vad mån man får sätta likhetstecken mellan betalningsförmåga och skatteförmåga. Att här föreligger ett besvärligt avvagningsproblem är nog ganska uppenbart. Det kan visserligen ytligt betraktat förefalla, att av två skattskyldiga med lika inkomst av mindre storlek, där den ene äger förmögenhet, denne har den större skatteförmågan. Men om nu denne är beroende av sin förmögenhet för sin inkomst? Som exempel kan anföras att den skattskyldige äger ett mindre sparkapital, varav avkastningen utgör en väsentlig del av hans inkomst. Tages av kapitalet till betalning av skatt leder detta till att de framtida försörjningsmöjligheterna försämras, varigenom relationerna mellan de bådas skatteförmåga på längre sikt rubbas till nackdel för förmögenhetsägaren. Frågan är till synes komplicerad och kan inte besvaras generellt. Bedömningen bör bli olika när det gäller en "större" och en "mindre" förmögenhet. Så mycket torde emellertid kunna sägas, att innehav av icke obetydlig förmögenhet i kombination med *normal* arbetsinkomst i regel icke bör föranleda avdrag, samt att innehav av större förmögenhet likaledes bör utesluta möjlig-

heten därtill. Vad som bör förstås med större förmögenhet torde dock vara en kontroversiell fråga, som endast kan besvaras utifrån subjektiva värderingar.

En företeelse av särskild betydelse är om den skattskyldiges förmögenhet under året ökat. I den mån ökningen motsvaras av gjorda besparingar av årsinkomsten måste skatteförmågan presumeras ha varit god, i vilket fall förutsättningar för avdrag torde saknas. Kan förmögenhetsökningen å andra sidan återföras på arv, gåva eller dylikt, bör man kanske inte inlägga motsvarande betydelse i densamma vad skatteförmågan beträffar; givetvis under förutsättning att det inte rör sig om större belopp.

Vid förmögenhetsinnehav kan ibland, i synnerhet när det gäller mycket gamla personer, den frågan uppstå, om inte det tilltänkta avdraget kommer arvingarna och ej den skattskyldige till godo och om avdraget i så fall bör medgivas. Om frågan har något berättigande är högst diskutabelt, men den har givetvis sitt intresse. (Jämför nedan i fråga om avdrag vid dödsfall.)

b) *Vid tillämpning av specialregel I (existensminimum)*

I anvisningarna till 50 § KL är uttryckligen stadgat, att avdrag för nedsatt skatteförmåga vid *existensminimum* icke bör medgivas om den skattskyldige ägt tillgångar. Härvid skall dock bortses från sedvanliga husgeråd, möbler, kläder, arbetsredskap, mindre bostadsfastighet av enklaste beskaffenhet m. m.

c) *Vid tillämpning av specialregel II (folkpension)*

När det gäller avdrag för nedsatt skatteförmåga vid *folkpension* saknas —

till skillnad från vad som är fallet vid existensminimum — uttryckligt stadgande om i vad mån hänsyn skall tagas till innehav av förmögenhet. Det allmänt hållna ”därest särskilda omständigheter icke till annat föranleda” får dock möjligen anses ha den innebörden att innehav av tillgångar bör påverka bedömningen, men knappast mera. Det citerade stadgandet synes snarare avse det fall att den skattskyldige mot låg avgift vistats å sjukhus etc. eller fall, där hans levnadskostnader av annan anledning varit så låga att ett avdrag skulle framstå som helt opåkallat.

Ett utslag i RR den 17 dec. 1959 (RÅ 1959:2149) skall här närmare granskas. Omständigheterna i målet voro följande.

Klagandens inkomster utgjordes av:	
folkpension	3.835 kr.
annan pension	572 »
per. understöd från söner	1.950 »
inkomst av kapital	120 »
	—————
	6.477 kr.

”Sidoinkomsten” uppgick alltså till (c:a 40 % =) 2.642 kr. Under beskattningsåret hade klaganden *ökat* sin förmögenhet med 500 kr. till 2.881 kr. Avdrag yrkades under åberopande av nedsatt skatteförmåga till följd av sjukdom (öroninflammation och ledgångsreumatism).

RR: ”Enär klaganden som folkpensionär får anses vara berättigad till avdrag med 500 kr. enligt 50 § 2 mom. 4 stycket KL finner etc.”

Av utslaget framgår att varken förmögenheten eller förmögenhetsökningen utgjort *hinder* för avdrag. Den avgörande omständigheten synes uteslutande ha

varit, att klagandens inkomst till *huvudsaklig* del utgjorts av folkpension. I detta läge bör ju också enligt gällande bestämmelser den skattskyldige *regelmässigt* medgivas ett med hänsyn till omständigheterna avpassat avdrag för nedsatt skatteförmåga. Innehav av förmögenhet eller förmögenhetsökning bör alltså i detta fall inte vara utslagsgivande. En annan sak är att den skattskyldiges förmögenhetsförhållanden rimligen böra röna viss inverkan på avdragets storlek. Vid större förmögenhetsinnehav är alla avdragsmöjligheter däremot automatiskt utesluna på grund av för hög sidoinkomst.

Av utslaget formulering torde vidare framgå, att icke något som helst avdrag medgivits i anledning av havda kostnader för sjukdom, som klaganden åberopat till stöd för sitt yrkande. Här synes den konstaterade förmögenhetsökningen uppenbarligen ha utgjort hinder.

Ett liknande mål har avgjorts den 1 mars 1960 med enahanda utgång. (Se nedan!)

Bör avdrag medgivas om den skattskyldige avlidit?

Till sist bör också något beröras det fall att den skattskyldige avlidit under beskattningsåret eller taxeringsåret och om detta i så fall kan tänkas få några konsekvenser för avdragsrätten.

Det problem som här uppkommer är

huruvida avdrag bör medgivas under sådana förhållanden att avdraget inte kommer den avlidne utan hans dödsbo och i sista hand arvingarna till godo.

Frågeställningen kan tänkas uppkomma i renodlad form när framställning om avdrag av vederbörande beskattningsnämnd upptages till behandling *efter* det att den skattskyldige avlidit. Ett medgivet avdrag kan här av naturliga skäl inte komma den avlidne till godo. Det kan då synas rimligt att framställningen icke bifalles, utan att nämnden avgör ärendet enligt reglerna angående skattebefrielse för dödsbo. Men är detta riktigt? Om sagda förfarande är förenligt med de allmänna grunderna för avdrag, nämligen att hänsyn inte skall tagas till andra omständigheter än *skatteförmågan* sådan den varit under *beskattningsåret*, är synnerligen tvivelaktigt. Ur principiell synpunkt kan det inte heller anses riktigt att icke medgiva ett avdrag enbart av den anledningen att det kommer annan tillgodo. Mot detta kan emellertid åter invändas, att det inte föreligger någon ovillkorlig rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, utan att dylikt avdrag medgives efter fri prövning. Trots detta ligger det dock närmast till hands att icke förorda den lösning som ovan skisserats utan betrakta den omständigheten att den skattskyldige avlidit som en ovidkommande faktor i detta sammanhang. (Jfr 53 § 3 mom. KL.)

Rättsfall.

RR	Folkpension	Annan ink.	Förmögenhet	Omständigheter i målet	Utslag
1/3 60 Tax. 1956 RÅ 1960: 440	2.724 kr.	588 kr. jämte bostad i en till $\frac{1}{4}$ ägd fastighet	Bankmedel 11.630 kr + $\frac{1}{4}$ i fast. 11.630 kr.	Förmögenhetsökning motsv. 1954 års bankränta. Bost. = 1 rum och kök.	Avdrag medgivet m. 600 kr., när huvudsakliga inkomsten utgjordes av folkpension.
11/2 59 Tax. 1956 RÅ 1959: 317	—	13.500 kr.	—	Gift tjänsteman. Kostn. för medicin i anl. av ledgångsreumatism 1.060 kr.	Avdrag vägrat.
15/12 59 Tax. 1957 RÅ 1959: 2072	—	30.000 kr.	112.000 kr.	Hustrun kroniskt förlamad. Årliga vårdkostnaden å sjukhem 4.000 kr. 16-årig stud. dotter.	Avdrag vägrat.
17/12 59 Tax. 1957 RÅ 1959: 2149	3.835 kr.	2.642 kr.	2.881 kr. Ökn. under beskåret med 500 kr.	Avdrag yrkat för nedsett skatteförmåga till följd av sjukdom.	Avdrag medgivet m. 500 kr., när huvudsakliga inkomsten utgjordes av folkpension.
22/1 58 Tax. 1955 RÅ 1958: 172	—	14.823 kr.	Tillg. 8.400 kr. skulder 11.477 kr.	Två barn 3 och 7 år. Hustrun långvarigt sjuk i samband med operation. Kostnader 2.000 kr.	Avdrag medgivet m. 800 kr. TI hade invänt att avdrag inte helt borde medgivas för den del av kostnaden som avsåg vistelse å privat sjukvårdsanstalt.
22/1 58 Tax. 1953 RÅ 1958: 173	—	27.462 kr. (mak. gemens.)	13.000 kr. (mak. gemens.)	Vårdkostn. å privat vårdhem för psykiskt hämmad minderårig dotter 2.000 kr.	Avdrag vägrat.
21/5 58 Tax. 1952 RÅ 1958: 1265	—	Fr. modern: 1) ränta 1.700 kr. 2) per. und. 4.315 kr.	Revers från modern å 85.000 kr. som förf. till bet. först vid moderns död. Bankmedel 870 kr.	Vård sedan flera år å sinnessjukhus. Född 1916.	Avdrag vägrat, när vården och försörjningen helt bestritts i form av bl. a. per. und. från modern, som befann sig i goda ekonomiska förhållanden.
16/1 57 Tax. 1950 RÅ 1957: 163	—	17.500 kr.	15.700 kr.	Hustrun led av epilepsi. Tre barn i åldern 2—6 år. Yrkat avdrag 2.410 kr., motsv. kostn. för hembiträde.	Avdrag vägrat.
16/10 57 Tax. 1955 RÅ 1957: 2123	—	34.000 kr.	—	Hustrun svårt invaliderad med behov av ständig hjälp. Två barn 17 och 14 år. Kostnader: hembiträde 5.600 kr., sjukhus och medicin 500 kr., tillf. hjälp 200 kr.	PN: 3.000 kr. Kr: vägrat helt. RR: 2.000 kr.

Rättsfall.

RR	Folkpension	Annan ink	Förmögenhet	Omständigheter i målet	Utslag
31/5 56 Tax. 1953 RÅ 1956: 880	ingår i 13.810 kr.	13.810 kr.	34.000 kr.	Brutit lärbenshalsen och därefter oavbrutet vårdats å sjukhus. Kostn. för sjukvård 10.943 kr. jämte läkarkostn. Klag. åberopade att hon varje år måste anlita kapitalet med 1.000—2.000 kr. Född 1863, ogift.	Avdrag medgivet med 1.500 kr.
31/10 56 Tax. 1952 RÅ 1956: 1647	—	9.500 kr.	—	Kostn. i anledning av sockersjuka 734 kr. Född 1924, ogift	Avdrag vägrat.
3/2 56 Tax. 1954 RÅ 1956: 178	—	17.655 kr. (mak. gemens.)	—	Mak. hade 8 barn, därav 5 st. hemma i åldern 7—15 år. Mannen led av obotlig sockersjuka. (Tålde ej insulin)	Avdrag medgivet med 1.000 kr.
19/1 56 Tax. 1950 RÅ 1956: 50	—	11.000 kr.	—	Gift folkskollärare i Bankeryd. Fem barn under 16 år och två barn i åldern 16—21 år. (Fyra barn gingo i skola i Jönköping och två i Bankeryd). Yrk. avsåg underhåll åt studerande barn.	Avdrag vägrat.
21/10 54 Tax. 1952 RÅ 1954: 1738	ingår i 16.500 kr.	16.500 kr.	40.000 kr.	F. d. kaptan, 71 år. Blind sedan 65-årsåldern. Måste ha vårdarinna som kostade c:a 5.000 kr., motsv. 30 % av hans ink. Yrk. avdr. m. 2.000 kr.	Avdrag vägrat.
12/11 54 Tax. 1952 RÅ 1954: 1981	—	12.373 kr. (mak. gemens.)	7.117 kr. (mak. gemens.) Ökn. under beskåret med 3.411 kr.	Båda makarna innehade statl. tjänst. Mannen sjukledig hela beskåret, hustrun sedan ett par år tillbaka. Yrk. avdr. med 1.500 kr.	Avdrag vägrat. TI hade invänt att väsentligt nedsatt skatteförmåga inte varit för handen då makarna av sin lön kunnat spara en icke obetydlig del.
21/10 54 Tax. 1952 RÅ 1954: 1739	—	Hu 3.900 kr. M. 17.970 kr.	—	Hustrun underhöll sina hos henne och hennes man inneboende åldriga och sjuka föräldrar.	Avdrag medgivet med 1.000 kr.